

Кабінетні дослідження органічно поєднуються у Анатолія Дмитровича з високою розкопочною активністю у Доно-Волзькому ареалі на ключових пам'ятках абашівської та зрубної спільнот, інтенсивною видавничою діяльністю.

1976 р. А. Д. Пряхін очолив кафедру історії давнього світу та археології Воронежського університету й рішуче посилив археологічний вектор в її діяльності. Тепер це вже кафедра археології та історії давнього світу. З появою енергійного лідера пришвидшилося формування Воронежської археологічної школи. Кращі випускники кафедри науково зростали, захищали кандидатські, а з часом і докторські праці. Вони розвивають нині археологію не лише у Воронежі, а й в інших центрах Чорнозем'я — Липецьку, Пензі, Рязані, Тулі, Белгороді... Таким чином, краєзнавча коліса провінція перетворилася на потужний археологічний центр Росії. Заслуга Анатолія Дмитровича у такому перевтіленні є незаперечною.

Вершиною польових досліджень А. Д. Пряхіна стали багаторічні, упродовж 70—80-х рр., розкопки Мосолівського поселення зрубної спільноти на р. Бітюг у Воронежській обл., результати яких викладено у двотомному виданні (1993, 1995 рр.). Чекає публікації третій (аналітичний) том. Позитивна реакція рецензентів на це непересічне видання є найліпшим підтвердженням його актуальності.

Не зупиняючись на досягнутому, А. Д. Пряхін ініціює 1995 р. новий проект «Доно-Донецький регіон за доби бронзи», який уже п'ятий рік спільно втілюється кафедрою археології та історії давнього світу Воронежського університету та відділом археології енеоліту-бронзи ІА НАН України на базі Центрально-Донецької експедиції.

А. Д. Пряхін послідовний у обстоюванні своїх наукових ідей, позицій та концепцій. Постійно запрошуючи наукових опонентів до дискусій на злободенні теми, надає їм можливість висловити свою позицію на сторінках воронезьких видань. Він охоче підтримує полеміку й особисто.

Науковий доробок Анатолія Дмитровича налічує вже понад 400 праць, серед яких 13 монографій. Його експедиційні дослідження не обмежуються територіями Східної Європи. У складі археологічних та етнографічних експедицій він працював у басейні р. Нігер в Африці та на р. Ганг в Індії, на розкопках Синташтинського городища в Заураллі.

Багато часу професор А. Д. Пряхін приділяє науково-організаційній роботі. Крім кафедри, він очолює спеціалізовану наукову раду по захисту кандидатських дисертацій з археології при Воронежському університеті. Він Дійсний член (академік) Міжнародної слов'янської академії наук, освіти, мистецтва та культури (1992 р.); Академії гуманітарних наук (1994 р.); Російської Академії природничих наук (1995 р.). Від 1993 р. А. Д. Пряхіну присвоєно почесне звання «Заслужений діяч науки Російської Федерації», а 1996 р. — «Почесний громадянин м. Єльця».

А. Д. Пряхін зустрічає свій ювілей сповненням творчих сил і задумів. Побажаємо йому успішного їх здійснення та міцного здоров'я!

ДО 60-РІЧЧЯ ІВАНА ІВАНОВИЧА МОВЧАНА

---

20 грудня 1999 р. відомому українському археологу, старшому науковому співробітнику Інституту археології НАН України Івану Івановичу Мовчану виповнюється 60 років.

Іван Іванович народився 1939 р. в с. Кінські Роздори Пологівського р-ну Запорізької обл. в багатодітній селянській родині. 1954 р., по закінченні неповної середньої школи, навчався в педагогічному училищі — у м. Гуляйполі та в

м. Нікополі. З 1958 р. працював учителем початкових класів у рідному селі, а згодом відбував службу в армії. 1961 р., демобілізувавшись, вступив на історико-філологічний факультет Донецького педагогічного інституту. Зустріч з викладачем цього вузу Д. С. Цвейбель, яка прищепила любов до археології своїм учням, вирішила і напрямок інтересів І. І. Мовчана.

Ще студентом він брав участь в археологічних розвідках по р. Кальміус, результатом яких стало відкриття багатощарового поселення епохи міді-бронзи Роздольне. Пізніше, під керівництвом В. М. Гладиліна — досліджує Кам'яну Могили.

1963 р. І. І. Мовчан переїздить до Києва, де продовжує навчання на кафедрі археології Київського університету ім. Т. Г. Шевченка, яку очолював Л. М. Славін. Під час навчання активно працює в археологічному гуртку та експедиціях Інституту археології АН УРСР.

Розкопки С. М. Бібікова поблизу с. Гребені на Дніпрі, у яких брав участь І. І. Мовчан, пробудили у нього на все життя інтерес до яскравої трипільської культури. У подальші роки він активно працює у багатьох експедиціях по вивченню Трипілля: Шкарівка, Миропілля, Веселий Кут, Гарбузин, Березівка тощо. Разом з О. В. Цвек ним було відкрито та вивчено на Кіровоградщині унікальний виробничий комплекс трипільської культури з шахтами по видобутку та майстернями по обробці кременю. Ціла серія статей І. І. Мовчана присвячена цій проблематиці. 1965 р. він за сімейними обставинами переводиться на заочне відділення університету, і 1967 р. отримує диплом історика-археолога.

З 1965 по 1970 рр. І. І. Мовчан очолює філію архітектурно-історичного заповідника «Софійський собор», пам'ятку архітектури XII ст.— Кирилівську церкву. Під його безпосереднім керівництвом проводяться архітектурно-археологічні дослідження та реставраційні роботи в заповіднику. Саме в цей час формується головне коло його наукових інтересів — епоха Київської Русі, зокрема історія, археологія та архітектура стародавнього Києва.

1968 р. побачила світ його невелика за обсягом, але багата за змістом книга «Кирилівська церква», яка розповідає про найвіддаленіший від історичного ядра старого міста Кирилівський монастир і однойменну церкву.

1970 р. І. І. Мовчан переходить на роботу в Інститут археології НАН України у новостворену Київську постійно діючу археологічну експедицію, яка здійснювала широкомасштабні розкопки стародавнього міста. Він очолив один з найбільших загонів експедиції — Києвоокольний, завданням якого стало вивчення околиць Києва IX—XIII ст.

Створення загону — якісно новий етап, оскільки почалось цілеспрямоване і планомірне дослідження важливих частин Києва. Розкопками 1971—1988 рр. відкрито залишки літописного Красного двору, досліджено архітектуру Михайлівського собору Видубицького монастиря, Китаївський комплекс (городище, курганний могильник і посад-селище). У районі Республіканського стадіону (вул. Червоноармійська, 57) виявлено давньоруське селище, яке дослідником інтерпретується як літописне село Предславине. Обстежено і розкопано печери Києво-Печерського монастиря.

Для з'ясування ролі околиці в системі оборони стародавнього Києва важливе значення мало відкриття і розкопки укріпленого пункту на західній околиці міста (на території парку поблизу станції метро «Берестейська»).

На підставі нових матеріалів з розкопок, зіставленні писемних джерел з археологічними дослідник локалізував ряд нових об'єктів, визначив значення окольних районів для міста.

Археологічні дослідження дали змогу І. І. Мовчану зробити важливий висновок, що околиці міста стародавнього Києва становили невід'ємну його частину, почавши формуватись ще у IX ст., були природним його продовженням. Вдалося простежити етапи формування давньокиївської околиці, показати її роль в економічному, політичному та культурному житті міста.

1986 р. І. І. Мовчан захистив кандидатську дисертацію «Історична топографія околиці стародавнього Києва», а в 1993 р. — видрукував монографію «Давньокиївська околиця». Упродовж 1981—1986 рр. Іван Іванович брав участь (разом з П. П. Толочком і В. Д. Бараном) у розкопках західнослов'янського городища Старигард (ФРН). Про результати розкопок 1991 р. в Німеччині вийшла друком книга «Старигард-Ольденбург», автори якої — німецькі та українські вчені.

З 1990 р. І. І. Мовчан очолює комплексну Старокиївську експедицію з досліджень Верхнього Києва та околиць стародавнього міста IX—XIII ст., якою досліджено житлові квартали та оборонні споруди київського дитинця; могильники, храми (Ірининська церква та ін.), оборонні рови «міста Ярослава», оборонну систему Копиревого кінця і його могильники; Щекавицький могильник; Китаївський курганный могильник та деякі пам'ятки пізнього середньовіччя у Києві. Виявлені матеріали стали надійним джерелом для написання багатьох статей, збагатили науку новими даними про стародавнє місто IX—XIII ст.

І. І. Мовчан — автор понад 70 наукових статей, трьох монографій, розділів у колективних монографіях («Новое в археологии Киева» та ін.).

За цикл наукових робіт з історії середньовічного Києва (1972—1982 рр.) І. І. Мовчану (разом з іншими авторами) присуджено Державну премію в галузі науки і техніки 1983 р. Тоді ж його нагороджено ювілейною медаллю «В пам'ять 1500-річчя Києва».

Іван Іванович — активний учасник міжнародних і республіканських конгресів і конференцій. Його доповіді на V і VII Міжнародних конгресах археологів-славістів та на конференції в Німеччині одержали схвальні відгуки і позитивну оцінку відомих вітчизняних та зарубіжних фахівців.

Крім наукової, значне місце у творчості І. І. Мовчана займає публіцистична і лекторська діяльність. У періодичній пресі він видрукував чимало статей, присвячених питанням охорони історико-культурної спадщини, історії та археології стародавнього Києва. Він регулярно читає цікаві та змістовні лекції перед студентами столиці і країни, бере активну участь в академічному лекторії «Про що розповідає археологія».

Багато праці вклав він у проведення і святкування 1500-річчя Києва, організації археологічних виставок в Україні й за рубежом.

Паралельно з польовою і науковою діяльністю, І. І. Мовчан провадить і велику науково-організаційну, педагогічну і громадську роботу. Він — член Вченої ради і голова профспілки Інституту археології НАН України, тривалий час був головою секції пам'яток археології Київської міської організації Товариства охорони пам'яток історії та культури України. Нині він — член колегії республіканського Товариства.

І. І. Мовчан зробив гідний внесок у збереження охорони національної історико-культурної спадщини України. Він прекрасний педагог і добрий порадник для молодшого покоління.

Добрий, чуйний, справедливий і високоінтелігентний Іван Іванович заслужено користується повагою всього колективу інституту.

Тож, вітаючи І. І. Мовчана з ювілеєм, колеги і друзі зичать йому міцного здоров'я, довгих літ життя, подальших творчих успіхів, радості нових відкриттів!